

Dnr
OSN/2018:196

Riktlinjer för Lidingö stads arbete med våld i nära relation

Antagna av omsorgs- och socialnämnden 2018-08-28 och gällande från
2018-09-03.

Innehåll

1. Inledning	5
2. Riktlinjernas syfte och tillämpning	5
3. Uppdatering och revidering	5
4. Lagstiftning och andra styrande dokument	5
4.1 Socialtjänstlagen.....	5
4.2 Socialstyrelsens handbok, föreskrifter och allmänna råd	6
4.3 Meddelandeblad	6
4.4 Vägledning för att tidigt upptäcka våldsutsatthet	6
4.5 Utbildningsmaterial om särskilt utsatta grupper	6
4.6 Lidingö stads riktlinjer för handläggning:	7
5. Socialnämndens mål	7
5.1 Målgrupper	7
6. Våld i nära relation	7
6.1 Definition av närstående	8
6.2 Våldets kännetecken	8
6.3 Faktorer att ta hänsyn till vid arbetet med våld i nära relation	8
6.3.1 Normaliseringsprocessen	9
6.3.2 Uppbrottsprocesser	9
6.3.3 Mäns utsatthet för våld i nära relation	9
6.3.4 Egna värderingar	10
7. Särskilt utsatta grupper.....	10
7.1 Grupperna är olika och överlappar varandra	10
7.2 Äldre personer	11
7.3 Personer med funktionsnedsättning	11
7.4 Personer med missbruks- och beroendeproblematik	11
7.5 Personer med utländsk bakgrund	12
7.6 Hedersrelaterat våld och förtryck	12
7.6.1 Kvinnlig könsstämpning	12
7.7 Nationella minoriteter	12
7.8 HBTQ-personer	13
7.9 Barn och unga	13
8. Stöd i arbetet.....	13

8.1	Tolk	13
8.2	Överförmyndaren	14
8.3	Lex Sarah.....	14
9.	Omsorgs- och socialnämndens ansvar	14
9.1	Ansvarsfördelning	14
9.2	Rutiner	15
10.	Samverkan	15
10.1	Intern samverkan.....	15
10.1.1	Intern samverkansgrupp	16
10.2	Extern samverkan	16
10.2.1	Extern samverkansgrupp.....	16
11.	Kompetens	16
12.	Att utreda våldsutsatta barn och barn som upplevt/utsatts för våld	17
12.1	Utredning ska ske skyndsamt	17
12.2	Sårbara grupper av barn.....	17
12.3	Risk- och skyddsbedömning.....	17
12.3.1	Kontakta Barnahus	18
12.3.2	Polisanmälan	18
12.4	Barnets röst nödvändig i utredningen	18
12.5	Våldsutövande förälderns omsorgsförmåga	19
12.6	Våld som bakgrund till vårdnadskonflikt	19
12.7	Barn utsatta i delad vårdnad.....	20
12.8	Barn används i samarbetssamtal	20
13.	Att utreda våldsutsatta vuxna.....	20
13.1	Utredning	21
13.2	Riskbedömning	21
13.3	Bedömningsinstrument	22
13.4	Förhandsbedömning våldsutövaren	22
13.5	Dokumentation.....	23
13.5.1	Språkets betydelse	23
13.5.2	Sekretess och samtycke.....	23
14.	Insatser	23
14.1	Insatser till våldsutsatt	24

14.2	Samordning av insatser	24
15.	Tillfälligt boende	25
15.1	Skyddat boende.....	25
15.2	Barn på skyddat boende	25
15.3	Insatser när vårdnadshavare inte är överens	25
15.3.1	Kvarsittningsrätt	25
15.3.2	Stöd angående bostadssökande	26
15.4	Ekonomiskt bistånd.....	26
15.5	Insatser till våldsutövaren	26
15.5.1	Partnerkontakt	26
15.6	Våldsutövaren lämnar den gemensamma bostaden	26
16.	Insatser till barn och unga.....	27
16.1	Vikten av samordning.....	27
16.1.1	Föräldrar och andra till barnet närstående.....	27
16.1.2	Kontaktperson	28
16.2	Samordning av insatser och uppföljning kring barn.....	28
16.3	Uppföljning av insatser	28
17.	Uppsökande och förebyggande arbete	28
18.	Hantering av skyddade personuppgifter	29
18.1	Tre nivåer av skyddade personuppgifter.....	29
18.1.1	Sekretessmarkering	29
18.1.2	Skyddad folkbokföring	29
18.1.3	Fingerade personuppgifter	30
18.1.4	Lidingö stads rutinskyddade personuppgifter	30
19.	Källor.....	30

1. Inledning

Våld i nära relationer är ett samhällsproblem och inbegriper såväl rättsliga, sociala som hälso- och sjukvårdsaspekter. Arbetet mot våld i nära relationer tar sin utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna. Ingen människa har rätt att kontrollera, hota, slå eller trakassera någon annan människa, inom eller utom familjen. Våld i nära relationer är ett hinder för de utsattas åtnjutande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

Lidingö stads riktlinjer ska säkerställa att omsorgs- och socialnämndens verksamheter uppfyller de krav som ställs i gällande lagstiftning och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) om våld i nära relationer.

2. Riktlinjernas syfte och tillämpning

Riktlinjerna ska vara grundläggande för allt arbetet med våld i nära relationer inom Lidingö stad. De riktar sig till all personal inom omsorgs- och socialförvaltningen och är vägledande för stadens arbete med våld i nära relationer. De ska fungera som ett praktiskt hjälpmedel i det dagliga arbetet för alla medarbetare och chefer. Riktlinjerna ska utgöra ramverk till befintliga lokala rutiner och underlag för lokala rutiner som utvecklas för enheternas verksamhet.

3. Uppdatering och revidering

Riktlinjerna ska uppdateras när ny lagstiftning tillkommer på området eller minst vartannat år. En översyn och uppdatering bör även ske mot andra lokala riktlinjer och digitala system. Samordnare våld i nära relation ansvarar för att uppdateringar och översyner sker.

4. Lagstiftning och andra styrande dokument

4.1 Socialtjänstlagen

Den så kallade brottsofferparagrafen i socialtjänstlagen 5 kap. § 11, utgör en viktig utgångspunkt för riktlinjerna. Enligt 5 kap. 11 § är Socialnämndens ansvar för brottsoffer att:

- verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.
- kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.
- ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver.
- ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och socialnämnden ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

4.2 Socialstyrelsens handbok, föreskrifter och allmänna råd

Socialstyrelsens föreskrifter, allmänna råd och handböcker ska vara vägledande för arbetet med och handläggningen i ärenden där det förekommer våld:

- Föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) om våld i nära relationer,
- Våld – handbok om socialtjänsten och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer (2016-6-37),
- Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015-1-10),
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS.

Specifikt för barn och ungdomsärenden:

- Allmänna råd (SOSFS 2012:4) om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge,
- Socialstyrelsens handbok vårdnad, boende och umgänge och hanteringen av förekomsten av våld i ärenden om vårdnad, boende och umgänge (2012-3-29),
- Utreda barn och unga – handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen (2015-1-9)

4.3 Meddelandeblad

- Skyddade personuppgifter – Meddelandeblad (2005-1-6)

4.4 Vägledning för att tidigt upptäcka våldsutsatthet

- Att vilja se, vilja veta och att våga fråga – vägledning för att öka förutsättningarna att upptäcka våldsutsatthet (2014-10-30).

4.5 Utbildningsmaterial om särskilt utsatta grupper

Materialet gäller för kvinnor med funktionsnedsättning, äldre kvinnor, kvinnor med missbruks- och beroendeproblem, kvinnor med utländsk bakgrund och personer som utsätts för hedersrelaterat våld:

- Blånader och silverhår. Utbildningsmaterial om våld mot äldre kvinnor (2014-1-4)
- Vänd dem inte ryggen – utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck (2014-1-6)
- Ensam och utsatt. Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med utländsk bakgrund (2014-1-7)
- Sällan sedda. Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning (2011-9-6)
- Skylla sig själv? Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med missbruks- eller beroendeproblem (2011-10-01).

4.6 Lidingö stads riktlinjer för handläggning:

Samtliga verksamheter inom omsorgs- och socialförvaltningen (OSF) ska följa och arbeta utifrån riktlinjerna om våld i nära relationer. Riktlinjerna är ett styrande dokument. Varje verksamhet ansvarar för att arbeta fram en lokal rutin som utgår från riktlinjerna. Detta för att säkerställa att arbetet med våld i nära relationer följer de övergripande riktlinjerna och blir en del av det ordinarie arbetet i stadens verksamheter.

5. Socialnämndens mål

Socialnämnden ska enligt Socialstyrelsens föreskrifter SOSFS 2014:4 fastställa mål för arbetet med våldsutsatta och barn som bevittnat våld. Omsorgs- och socialnämndens mål i Lidingö stad är att:

- alla anställda inom socialnämndens verksamheter ansvarar för att upptäcka våld i nära relationer (se, fråga och agera)
- de som utsätts för, bevittnar och utövar våld i nära relationer ska erbjudas skydd, råd och stöd
- barnens situation ska, enligt barnperspektivet, alltid prioriteras
- våldsutsatta vuxna och barn eller barn som bevittnat våld, men som aktualiserats inom socialnämnden av annan orsak, uppmärksammas och får adekvat stöd
- socialnämndens anställda ska ha grundläggande kompetens om våld i nära relationer genom regelbundna utbildningsinsatser
- socialnämndens anställda ska ha god kännedom om riktlinjerna och arbeta efter uppgjorda rutiner
- arbetet vid våld i nära relationer ska ske i samverkan, internt och externt
- socialnämnden ska ge information om vart man vänder sig vid våld i nära relationer

5.1 Målgrupper

Riktlinjerna avser följande målgrupper inom omsorgs- och socialnämnden:

- **Personer som utsätts för våld av närstående:** Män och kvinnor från 18 år och uppåt oavsett könsidentitet eller sexuell preferens. Våldet kan ske både i parrelationer, före detta parrelationer och i andra familje- och släktrelationer
- **Personer under 18 år:** De under 18 år som har bevittnat/utsatts för våld eller andra övergrepp av sina närstående, partner eller som utsatts för hedersrelaterat våld
- **Personer som utövar våld mot närstående:** Avser män och kvinnor i alla åldrar i heterosexuella och samkönade relationer samt även inom andra familje- och släktrelationer.

6. Våld i nära relation

Våld i nära relation sker mellan alla kön och alla åldrar och kan anta många former. Det kan vara till exempel både fysiskt och psykiskt, sexuellt och ekonomiskt. Våldet tenderar ofta att bli allvarigare ju längre relationen pågår. Genom ett regelbundet och systematiskt bruk av olika former av våld och hot försöker förövaren kontrollera och

utöva makt över den som utsätts för våldet. Men våld i nära relation kan även ske utan intention att utöva makt och kan uppstå genom exempelvis svårigheter som finns inom personens funktionsnedsättning, missbruk, psykiska ohälsa eller demens.

6.1 Definition av närstående

Riktlinjerna omfattar ”närstående” i enlighet med Socialstyrelsens definition som anges i samband med den s.k. brottsofferparagrafen 5 kap. § 11 SoL. Socialstyrelsen anger att utgångspunkten för om någon ska betraktas som närstående eller inte, är om det finns en nära och förtroendefull relation mellan den som utövat våldet och den som utsatts för brottet. Personer som befinner sig i en beroendeställning i sin dagliga livsföring kan komma att befinna sig i en beroendesituation gentemot personal och kan därmed ha en fast och varaktig relation till exempel vårdpersonal och god man. Även relationerna mellan medboende kan ses som fasta och varaktiga relationer. Ytterligare en målgrupp kan identifieras och det är *anhöriga*, vilket omfattar vänner, kollegor, grannar m.m.

6.2 Våldets kännetecken

Nedan är de vanligast förekommande formerna av våld och flera kan förekomma samtidigt:

- **Fysiskt våld:** Slag, knuffar, sparkar, bett, kvävning, fasthållning, skakning, slag med föremål, bruk av olika former av vapen. Fysiskt våld behöver inte generera synliga skador eller märken för att betraktas som fysiskt våld.
- **Psykiskt våld:** Verbala hot och kränkningar, kontroll, förödmjukande beteende, isolering och förlöjligande. Det kan handla om hot om att ta barn, skada husdjur, förhindra sömn m.m. Psykiskt våld innefattar även *latent våld* vilket kan vara en påminnelse om tidigare våld eller signaler om att nya våldshandlingar ligger nära.
- **Sexuellt våld:** Innefattar sexuella trakasserier, våldtäkt, fysiskt våld riktat mot könsorgan samt tvång att utföra eller bevittna sexuella handlingar.
- **Materiellt våld:** Kan exempelvis vara att med avsikt förstöra möbler och kläder eller att slå och/eller sparka i väggar eller dörrar med syfte att skrämja.
- **Ekonomiskt våld:** Stöld av pengar eller ägodelar, kontroll av ekonomin, att inte få insyn i den gemensamma ekonomin, att tvingas skriva på papper eller uppge bankkoder och ekonomisk utpressning.
- **Social utsatthet:** Frihetsinskränkning genom isolering, att bli begränsad/hindrad från att träffa släkt och vänner eller att delta i sociala aktiviteter.
- **Försummelse:** Bristande omsorg exempelvis i samband med omvårdnad av funktionsnedsatta och äldre. Det kan handla om undanhållande av medicin, att inte få tillräckligt med näringsrik kost eller att bli lämnad utan tillsyn.

6.3 Faktorer att ta hänsyn till vid arbetet med våld i nära relation

Oavsett uttryck så är syftet med våldet detsamma: att etablera och utöva makt och kontroll genom att skada och skrämja. Våld i nära relationer utmärker sig från andra former av övergrepp då det ofta utövas under en längre period och tenderar att öka i intensitet med tiden (Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK).

6.3.1 Normaliseringsprocessen

I mötet med våldsutsatta personer är det viktigt att känna till normaliseringsprocessen för att kunna bemöta och ställa frågor om våld (*Våldsutsatta kvinnor*. Ett utbildningsmaterial för socialtjänstens personal, Socialstyrelsen 2009). Det är en process där våldet på olika sätt normaliseras. Gemensamt är att våldsutövaren gradvis krymper den våldsutsattas livs- och handlingsutrymme. Detta kan medföra att den våldsutsatta själv förminskar det våld denne blivit utsatt för och inte berättar hur våldet och kränkningarna egentligen sett ut. Det är också vanligt att den som utövar våldet minimerar och förnekar graden av våld. Processen kan leda till att våldet mer och mer blir ett både förväntat och till viss del accepterat inslag i den utsattas vardag (Socialstyrelsens handbok om våld 2016, 2016-6-37).

6.3.2 Uppbrottsprocesser

I en uppbrotts- och separationsfas ökar riskerna för våld i nära relation. Forskning visar att om våld förekommer under en separation har det även förekommit tidigare under relationen. Utifrån detta är det viktigt att screena för våld i nära relation där parterna ska delta i samarbetssamtal eller befinner sig i familjerättsliga sammanhang. Risken för ökat våld och dödligt våld ökar i en separationsfas (BRÅ rapport 2001:11 *Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer*). Alla som arbetar med familjen bör samverka för att säkerställa att det finns en gemensam och aktuell säkerhetsplanering, att det ges stöd och skydd som behövs utifrån riskerna samt att man i samverkan löpande uppdaterar riskbedömningen (Socialstyrelsen Dödsfallsutredningar 2016-2017). I en hedersrelaterad kontext är säkerhetsplaneringen avgörande (Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck 2015).

6.3.3 Mäns utsatthet för våld i nära relation

Nationellt centrum för kunskap, NCK, belyser att både svensk och internationell forskning visar att grovt och upprepat våld i heterosexuella parrelationer i de flesta fall handlar om mäns våld mot kvinnor. Undersökningar visar att även hetero- och homosexuella män utsätts för våld av sina partner och andra familjemedlemmar och det finns studier där män och kvinnor rapporterar lika stor utsatthet för våld av en partner. Forskningen visar att det rör sig om olika typer av våld (*Brott i nära relationer*. En nationell kartläggning, Brå 2014). Det är vanligare att män som utsätts för våld i nära relationer uppger att de har utsatts för psykiskt snarare än fysiskt våld. Det kan handla om verbala angrepp (förlöjligande och mobbning), isolering (social eller ekonomisk), svartsjuka, hot om fysiskt våld, hot om skilsmässa och förstörelse av personlig egendom. Kvinnor utsätts oftare än män för grovt, upprepat och kontrollerande våld från en partner. När det gäller lindrigare former av våld (som att bli knuffad, få saker kastade på sig eller bli dragen i håret) drabbas män och kvinnor i liknande utsträckning. I jämförelse med män är det också vanligare att kvinnor utsätts för sexuellt våld i nära relationer. Men män utsätts också för sexuellt våld (framför allt i samkönade relationer) som kränkande sexuella handlingar, våldtäktsförsök och våldtäkt (NCK).

6.3.4 Egna värderingar

Det är viktigt att i arbetet med våldsärenden kontinuerlig reflektera över egna känslor och värderingar. Vid hantering av komplexa ärenden och situationer bör handledning för stöd och reflektion erbjudas inom den egna verksamheten. Som personal ska man vara medveten och vaksam på att sina egna föreställningar och värderingar riskerar att påverka bedömningen. (Socialstyrelsen, Våld, 2012 s 69).

7. Särskilt utsatta grupper

Det finns särskilt utsatta grupper (5 kap. SoL) där risken för våldsutsatthet är högre och konsekvenserna mer omfattande. Samtidigt kan det föreligga en sårbarhet i vilka resurser personen har och förmågan att utnyttja dessa (Prop. 2006/07:38). Olika sårbarhetsfaktorer kan exempelvis vara okunskap om vilka sociala och ekonomiska rättigheter man har, beroende av närstående eller av samhället för att klara av vardagslivet. Man kan även vara sårbar då man blir isolerad och drabbas av ensamhet, hamnar i konflikt mellan närstående samt andras förväntningar utifrån ålder, funktionsnedsättning eller för att man är barn. (Socialstyrelsen, handboken *Våld*, 2016).

De grupper som uppmärksammas är:

- äldre kvinnor
- kvinnor med funktionsnedsättning
- kvinnor med missbruks- och beroendeproblem
- kvinnor med utländsk bakgrund
- kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck

7.1 Grupperna är olika och överlappar varandra

En våldsutsatt person kan beröras av flera omständigheter som inverkar på förhållandet till en närstående våldsutövare. Det är därför viktigt att personal som träffar en våldsutsatt inte fokuserar på "grupptillhörigheten" utan utgår från olika faktorer som kan påverka den våldsutsattas sårbarhet. Det är alltid individen som måste vara utgångspunkten för bedömningen av situationen och behoven av stöd och hjälp. I dessa fall måste samverkan mellan förvaltningarna/enheterna i Lidingö stad fungera bra, så att den våldsutsatta får det stöd och skydd som motiveras av våldet. Det kan krävas samhandläggning mellan enheterna, dvs. att handläggare från olika enheter bedömer en våldsutsatt persons ärende utifrån sina specifika ämnes- och kompetensområden (Allmänna råd i 3 kap. SOSFS 2014:4).

Risken med att belysa sårbara grupper är att man förstärker individers redan underordnade och sårbara position. Risken är även att förövaren osynliggörs och att våldet inte uppmärksammas utan blir ett grupproblemm och en vårdfråga där våld i nära relation förblir osynligt. Det som är gemensamt för så kallade särskilt sårbara grupper kan därför snarare anses vara att det behövs ett starkt samhällsskydd och ett brett samhälleligt stöd vid våldsutsatthet.

7.2 Äldre personer

Med äldre avses 65 år och uppåt. Det betyder att målgruppen utgörs av såväl friska som äldre personer i den sista fasen i livet som kan vara beroende av andras insatser för att klara sin livsföring. Det är inte alltid lätt att identifiera våld hos äldre personer och skador kan tolkas som uttryck för normalt åldrande samtidigt som en person med demens kan ha svårigheter att förmedla sin utsatthet.

Både äldre kvinnor och män utsätts för våld. Riskfaktorer gällande äldre som bör uppmärksammas är att hög ålder ofta innebär ett ökat beroende av omgivningen, av såväl närstående som personal. Det är svårt för äldre att ta sig ur en destruktiv relation då denna kan ha pågått länge samt att det kan finnas ansträngda vårdrelationer som ökar risken för upprepat våld och övergrepp. Äldre med demenssjukdom löper dubbelt så stor risk att utsättas för våld. Denna ökade risk kan bero på både demensen som på det omfattande vård- och omsorgsbehov som finns.

7.3 Personer med funktionsnedsättning

Personer med funktionsnedsättning är ingen enhetlig grupp. Funktionsnedsättningen kan vara fysisk, psykisk eller intellektuell och orsakad av sjukdomar, medfödda skador eller olycksfall. En eller flera funktionsnedsättningar kan påverka hen på många sätt, till exempel möjligheter till arbete och utbildning vilket kan innebära ekonomiska svårigheter och isolering. Möjligheten att be om hjälp kan vara begränsad med anledning av funktionsnedsättningen. Beroendet av andra personer är en betydelsefull faktor vid våld mot personer med funktionsnedsättning. Beroendet och utsattheten ökar med omfattningen av den funktionsnedsättning som hen har. Beroendet kan handla om att behöva få vård och service i olika former utförda av anhöriga eller personal inom vården eller socialtjänsten. Beroendet kan vara skiftande, känslomässigt, kommunikativt eller ekonomiskt. Psykiska sjukdomar och funktionshinder är inte bara faktorer som ökar risken för att utsättas för våld, utan forskning visar också att risken för upprepad viktigmisering (det vill säga att utsättas för brott vid fler än ett tillfälle) ökar. Ytterligare en risk för kvinnor kan vara negativa relationer eller situationer där man utsätts för sexuellt våld.

7.4 Personer med missbruks- och beroendeproblematik

Personer med missbruks- och beroendeproblematik kan befinna sig i en livssituation där utsattheten medför ökade risker för våld. Kvinnorna beskriver ofta hur de möts av omgivningens attityd att de "får skylla sig själva" för våldet (*Skylla sig själv?* Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med missbruks- eller beroendeproblem (2011-10-01). Personen kan ha problem på flera livsområden vilket gör att behov finns av både stöd, behandling och vård. De relationer som personen kan befinna sig i ökar risken för våld och fortsatt missbruk varför stöd och hjälp behöver ges på båda områdena parallellt. Trots de komplexa problemen finns en tendens att våld mot personer med missbruksproblem bagatelliseras av omgivningen och av den våldsutsatta själv (Socialstyrelsens handbok våld 2016). Våldet uppfattas som en konsekvens av missbruket och fokus läggs på missbruksproblemet varpå våldet osynliggörs.

7.5 Personer med utländsk bakgrund

Kvinnor med utländsk bakgrund tenderar att utsättas för våld i större omfattning än kvinnor som har minst en förälder född i Sverige (Socialstyrelsens handbok våld 2016). Det kan förklaras med olika riskfaktorer såsom lägre utbildning, utsatt ekonomisk situation och isolering. Det kan samtidigt föreligga en särskild sårbarhet på grund av språksvårigheter, okunskap om sina rättigheter, dålig kännedom om svenska samhället, begränsat socialt nätverk och starkt beroende av våldsutövaren som oftast är en partner. Våldsutsatta med utländsk bakgrund är en heterogen grupp som består av personer med olika sociala och kulturella bakgrunder. Etnisk diskriminering gör utländska kvinnor särskilt utsatta. Det kan till exempel ske när en våldsutsatt kvinna söker hjälp för sin våldsutsatthet och våldet förklaras i termer av kultur. Risken finns att kvinnan i första hand blir sedd som en representant för en kultur och i andra hand som en våldsutsatt individ.

7.6 Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck är handlingar som motiveras med att den som utsätts för våld och förtryck har skadat familjens heder. Våldet ses och uttalas av kollektivet som en legitim, oundviklig handling för att straffa olydnad, bevara familjens heder och värna om släktens sociala överlevnad. Hot, kontroll och våld kan användas både för att återupprätta hedern eller hindra att den förloras. Hedersvåld kan drabba både flickor och pojkar, män och kvinnor. En särskilt utsatt grupp är HBTQ-personer då kärlek och sexualitet, enligt hedersnormerna, hör hemma i ett äktenskap mellan en man och en kvinna. Både kvinnor och män är delaktiga i att upprätthålla hedersnormerna. Hedersnormerna begränsar individens handlingsfrihet och livsutrymme och omintetgör de mänskliga rättigheterna. Våldet är ofta sanktionerat av närstående och de som utövar våldet skyddas av övriga anhöriga. (Länsstyrelsens kunskapsbank om Hedersrelaterat våld och förtryck www.hedersfortryck.se.)

7.6.1 Kvinnlig könsstympning

Kvinnlig könsstympning, oavsett ålder, är förbjudet enligt lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning och straffbart i Sverige även när ingreppet utförs i ett annat land. Kvinnlig könsstympning räknas som sexuellt våld och det förebyggande arbetet är viktigt där personer som kommer i kontakt med kvinnor i riskzon behöver veta vad de ska göra. Se www.socialstyrelsen.se för mer information och vägledning.

7.7 Nationella minoriteter

De fem erkända nationella minoriteterna i Sverige är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Grupperna varierar både till antal, medlemmar, regional spridning, historia och modersmål. Det finns en risk att fokus läggs på den våldsutsattas bakgrund och inte på våldet som denne utsätts för samt att man förklarar våldet utifrån att den våldsutsatta eller utövaren är en minoritet. Samtliga grupper har rötter i Sverige sedan många hundra år tillbaka men trots detta finns fortfarande fördomsfulla bilder och negativa attityder kring flera av grupperna.

7.8 HBTQ-personer

HBTQ, är ett paraplybegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer med queera uttryck och identiteter. Vårdsutsatta i samkönade relationer har en särskild sårbarhet till följd av den heteronorm som dominerar i samhället. HBTQ -personer kan vara utsatta för våld och diskriminering på ett sätt som kräver särskilda stödinsatser. Våld i HBTQ -relationer har flera likheter med det våld som förekommer i heterosexuella relationer med gradvis isolering och normalisering av övergreppen. Dessutom är förövarens motiv och mål med våldsutövningen, att ta och upprätthålla makt och kontroll över den utsatta, snarlika. Könstillhörigheten både hos den våldsutsatta och hos förövaren har betydelse för hur omgivningen uppfattar våldet, för benägenheten hos den våldsutsatta att anmäla och söka stöd samt för bemötandet som den våldsutsatta får. Det föreligger också normer i samhället om heterosexualitet som kan innebära att våld i samkönade relationer osynliggörs. Omgivningen kan ha svårare att upptäcka våldet, förstå och ge stöd. HBTQ-personer som lever i en hederskontext är en extra sårbara samt att riskerna ökar för att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck (Socialstyrelsens handbok våld 2016).

7.9 Barn och unga

Barn som upplevt eller utsatts för våld är särskilt sårbara. Våld i nära relationer sker ofta i hemmet bakom stängda dörrar varför utomstående vittnen saknas. Det finns en stor risk att våldet inte uppmärksammas då barn sällan berättar om det våld som de har bevittnat, ofta på grund av lojalitet, skuld, rädsla och skam. Barn är i en beroendeställning till sin familj, vårdare och övriga närstående. Barn som lever i en familj och/eller situation där våld förekommer riskerar både psykisk och fysisk ohälsa. Numera används begreppet barn som upplevt våld, istället för, som tidigare barn som bevittnat våld. Det är en markering som talar om att barn inte enbart ser våld utan även upplever det på andra sätt, t.ex. via ljud och outtalade stämningar i vardagen. Personal som i sitt arbete eller uppdrag möter barn har ett ansvar att upptäcka och ställa frågor om våld i nära relation.

Personalen ska besitta kunskap om våld och övergrepp samt vara uppmärksam på tecken som kan bero på utsatthet. När det gäller oro för våld eller övergrepp måste man dock agera med försiktighet så att barnet inte sätts i fara. Utgångspunkten bör då istället vara att anmäla till omsorgs- och socialnämnden utan att kommunicera oron till föräldrarna.

8. Stöd i arbetet

8.1 Tolk

Det är viktigt att vara uppmärksam vid valet av tolkar. Om möjligt välj en tolk som kommer från ett annat land och en annan folkgrupp än kvinnan eller mannen. Det kan även vara lämpligt med telefontolkning för att kunna använda en tolk verksam i en helt annan del av landet. Tolkens kön kan ha betydelse och den våldsutsatta bör därför tillfrågas om denne föredrar en kvinnlig eller manlig tolk. Vid behov av tolk är det

viktigt att *inte* använda barn, anhöriga, vänner eller våldsutövaren. Tolken kan ha starka hedersvärderingar något som kan få förödande konsekvenser då felaktiga eller uteblivna översättningar kan bli följden. Tolken ska alltid instrueras att översätta allt som sägs, både under och utanför samtalet, och enbart det (*Riktlinjer för tolkanvändning i domstol*, Domstolsverket 2017, Polisen och Kriminalvården).

8.2 Överförmyndaren

Överförmyndaren ansvarar för ärenden som rör förmyndare, gode män och förvaltare och ska säkerställa att personer som inte själva kan ta tillvara sina intressen får rätt stöd och hjälp. Överförmyndaren rekryterar förvaltare och gode män och har ansvar för att kontrollera hur de sköter sina uppdrag. Personer som i sitt uppdrag kommer i kontakt med gode män/förvaltare ska ha kunskap om risken med gode män/förvaltare som tillhör familjekretsen och utsatthet för våld i nära relation, främst ekonomiskt våld. Finns det oro eller misstanke om detta ska anmälan göras till överförmyndaren som utreder befintligt godmanskap/förvaltarskap och kan byta ut olämpliga gode män/förvaltare efter utredning.

8.3 Lex Sarah

Lex Sarah (14 kap SoL) ska säkerställa att insatser är av god kvalitet inom socialtjänsten och att missförhållanden rättas till. Enligt Lex Sarah har anställda och de som bedriver verksamhet inom socialtjänsten skyldighet att rapportera om missförhållanden och påtaglig risk (SOSFS 2011:5 2 kap. 1 §, SOSFS 2013:16). I förarbetena framhålls både vikten av att komma till rätta med missförhållanden och att förhindra missförhållanden.

9. Omsorgs- och socialnämndens ansvar

Kommunen har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp de behöver (2 kap. 1 § SoL). Den kommun där den våldsutsatta vistas ska ansvara för det stöd den enskilde behöver (2 a kap. SoL) och alla som utsätts för våld ska, efter individuell prövning, få det stöd och den hjälp de behöver (4 kap. 1 § SoL, 3 kap. 1 § SoL). Insatser inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet (3 kap. 3 § SoL) och omsorgs- och socialnämnden ansvarar för god kvalitet oavsett utförare (3 kap. 3 § SOSF 2014:4) och ska fastställa hur kontroll och uppföljning ska ske.

9.1 Ansvarsfördelning

Socialnämnden ska fastställa var i verksamheten ansvaret ligger för att utreda, fatta beslut i och följa upp ärenden som gäller våldsutsatta, våldsutövare och barn som bevittnat våld (3 kap. 2 § SOSF 2014:4)

I nya ärenden som inkommer eller i pågående ärenden där det förekommer våld i nära relation har omsorgs- och socialförvaltningen organiserat sig enligt följande huvudregel:

- Relationsvårdshandläggare, på enheten beslut LSS och vuxen, ansvarar för att utreda, besluta om insatser samt följa upp våldsutsatta samt våldsutövande personer över 18 år och uppåt.

- Handläggare på enheten barn, unga och familjerätt ansvarar för att utreda, besluta om insatser samt följa upp insatserna för barn upp till 18 år. De ansvarar även för att följa upp våldsutsatta barn och ungdomar som upplevt och/eller själva är utsatta eller utsätter andra för våld.

9.2 Rutiner

Det ska finnas interna rutiner som säkerställer att omsorgs- och socialnämnden uppnår de krav som föreskrivs i SOSFS 2014:4 och att arbetet utformas i enlighet med de av socialnämnden fastställda målen. Det finns rutiner för:

- hanteringen av skyddade personuppgifter
- intern samverkan
- hur information om ett barn som kan vara våldsutsatt eller kan ha bevittnat våld ska komma till enheten barn, unga och familjerätts kännedom (anmälningssplikten 14 kap. 1 § SoL).
- stödja barn vars förälder avlidit till följd av våld

Samtliga verksamheter inom omsorgs- och socialförvaltningen är ansvariga att upprätta lokala rutiner inom sina specifika områden gällande våld i nära relation. Den lokala rutinen ska ta utgångspunkt i denna riktlinje.

10. Samverkan

Våld i nära relation är ett folkhälsoproblem och kräver samverkan. Samverkan är nödvändig för att komma i kontakt med våldsutsatta, våldsutövare och barn för att ge dem det stöd och den hjälp de har rätt till. Samverkan behövs både i enskilda ärenden och på övergripande nivå. Omsorgs- och socialnämnden ska enligt 3 kap 11 § SOSFS 2014:4 fastställa var i verksamheten ansvaret för den interna och externa samverkan ska ligga.

För att samverkan ska fungera behövs samtycke av den enskilde. Vid inhämtande av samtycke från den enskilde är det utifrån angiven praxis från JO lämpligt att beakta vilka myndigheter som omfattas av samtycket, vad syftet med samtycket är, vilken information som ska inhämtas eller utlämnas hos respektive myndighet, och vilken tidsperiod samtycket gäller för. Oavsett på vilket sätt socialnämnden väljer att hämta in den enskildes samtycke är det av vikt att det är tydligt, konkret och inte går utöver vad socialnämnden behöver. Samtycke ska dokumenteras (SOSF 2014:5).

10.1 Intern samverkan

Ett ärende med våld i nära relationer kan aktualiseras inom socialtjänstens alla verksamhetsområden. Verksamheterna ska ha skriftliga rutiner för när och hur intern samverkan ska ske samt hur ansvar ska fördelas i processen (3 kap. 9 § SOSFS 2014:4). När handläggning sker hos flera enheter ska samverkan och samhandläggning ske i så stor utsträckning som möjligt (3 kap. 5 § SoL, SOSFS 2014:4). Omsorgs- och socialnämnden ska samverka för att samordna sina insatser så att de inte motverkar varandra. Samordningen ska hela tiden ske med beaktande av behovet av trygghet och

säkerhet hos våldsutsatta och barn som upplevt våld (SOSFS 2014:4). I samtliga ärenden där samverkan är aktuellt ska hänsyn tas till sekretesslagstiftning.

10.1.1 Intern samverkansgrupp

Inom omsorgs- och socialförvaltningen finns en intern samverkansgrupp som består av mottagare/ utredare, handläggare/personal och särskilt sakkunniga. Samordnare våld i nära relation är sammankallande och gruppen träffas regelbundet några gånger per år. Mötena syftar till att utveckla samverkan och förbättra det interna arbetet med våld i nära relation samt lyfta frågor som deltagarna kan ta med till sina egna arbetsgrupper.

10.2 Extern samverkan

Ärenden med våld i nära relationer kräver samverkan med och mellan flera myndigheter och organisationer. När behov av insatser finns från både socialtjänsten och hälso- och sjukvården ska kommunen tillsammans med landstinget upprätta en samordnad individuell plan (SIP) (2 kap. 7 § SoL, SFS 2001:453). Ett gott samarbete behövs också med civilsamhället och frivilligorganisationer, såsom mansjour och kvinnojour. Skyldigheten att samverka gäller endast för sådana uppgifter där det inte föreligger sekretess (26 kap. 1 § OSL) eller tystnadsplikt (15 kap 1 § SoL). Samtycke ska hämtas från den enskilde om behov finns att samverka kring sekretessbelagda uppgifter (10 kap. 1 §; 12 kap. 2 § OSL).

10.2.1 Extern samverkansgrupp

Våld i nära relation är ett folkhälsoproblem och måste bekämpas brett i samhället. I den externa samverkansgruppen ingår för omsorgs- och socialförvaltningen viktiga samverkansparter som exempelvis skola, folktandvård, Kvinnojouren Kerstin, polis, kyrka, öppenvård, psykiatri och civilsamhället. Samverkan med civilsamhället är viktigt för Lidingö stad då människors organisering och agerande i nätverk och föreningar skapar en viktig samhällsövergripande arena att arbeta mot våld i nära relation på. Samordnare våld i nära relation är sammankallande och gruppen träffas regelbundet några gånger per år. Syftet med samverkansgruppen är att samordna det externa arbetet med våld i nära relation (VINR) i Lidingö stad. Målet är att alla verksamheter har en grundläggande kunskap, frågar om, agerar och hanterar informationen som framkommer gällande våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck.

11. Kompetens

Då våld i nära relation förekommer i olika åldrar, mellan alla kön och i olika former av närstående relationer behövs kunskap att bemöta och hantera detta. I verksamhet som bedrivs inom Lidingö stad är det viktigt att medarbetarna har grundläggande kompetens (3 kap. 3 § andra stycket SoL) om våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Det är angeläget att kompetens finns i hela organisationen och inte hos någon särskild funktion eller enstaka person. Personal inom OSF måste ha kunskaper om och förmåga att se tecken på våld i nära relation. Det är också viktigt att känna empati, ställa frågor och samtala med den som utsatts för våld på ett respektfullt och etiskt sätt.

På varje enhet inom omsorgs- och socialförvaltningen som utreder och bedömer behov enligt socialtjänstlagen ska det finnas specifika handläggare med ansvar att handlägga ärenden där våld in nära relationer förekommer (Prop. 2008/09:160, Prop. 1996/97:124). Rekommenderad kompetens framgår i 4 kap. SOSFS 2014:4.

Personal som arbetar med handläggning och uppföljning av ärenden som gäller barn ska ha kunskap om hur man samtalar med barn om våld och andra övergrepp och vilka konsekvenser det kan få för ett barn att utsättas för eller uppleva våld eller andra övergrepp av eller mot närstående (4 kap. SOSFS 2014, 3 kap. 3 § andra stycket SoL).

12. Att utreda våldsutsatta barn och barn som upplevt/utsatts för våld

Med föreskrifterna och de allmänna råden (SOSFS 2014:4) om våld i nära relationer skärps kommunernas ansvar att ingripa när ett barn misstänks ha blivit utsatt för våld eller upplevt/bevittnat våld av eller mot en närstående. Omsorgs- och socialnämnden har ansvar för att ingripa till barns skydd och dessa barn är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp (5 kap. 11 § SoL).

12.1 Utredning ska ske skyndsamt

När omsorgs- och socialnämnden får kännedom om att ett barn kan ha utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående, eller bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående ska nämnden utan dröjsmål inleda en utredning. Nämnden bör utreda barnets behov av stöd och hjälp på kort och lång sikt (6 kap. 1 § SOSFS 2014:4). Det finns en stark koppling mellan att uppleva våld och att själv utsättas för våldet (SOU 2001:72) varför utredningen ska ske skyndsamt. Personer under 18 år kan utsättas för partnervåld på samma sätt som vuxna trots att de definitionsmässigt fortfarande är barn och de kan även utsättas för hedersrelaterat våld (prop. 2006/07:38). Denna våldsutsatthet kan föra med sig behov av insatser som liknar behoven hos våldsutsatta vuxna varför bestämmelserna i 5 kap SOSFS 2014:4 och 6 kap. SOSFS 2014:4 gäller samtidigt.

12.2 Sårbara grupper av barn

Socialstyrelsen har uppmärksammat funktionsnedsatta barn, t.ex. barn med somatiska och/eller neuropsykiatriska diagnoser, barn med annan etnisk bakgrund och hedersrelaterad problematik och barn i familjer med beroendeproblematik som särskilt sårbara. Dessa barn har ännu svårare att berätta om våldet och står ofta i en stark beroendeställning till föräldrar och närstående. Vid utredning av dessa barn kan särskild kompetens behöva konsulteras för att barnperspektivet ska säkerställas.

12.3 Risk- och skyddsbedömning

En risk- och skyddsbedömning ska alltid göras utifrån de inkomna uppgifterna samma dag som uppgifterna inkommit och bedömningen ska dokumenteras och motiveras (Prop. 2012/13:10 s. 60). Syftet med att bedöma risken för att barnet utsätts eller upplever ytterligare våld (6 kap 1 § SOSFS 2014:4) är att utreda vilket skydd barnet behöver men även för att säkerställa att våldet upphör.

Risk- och skyddsbedömning ska utreda och dokumentera:

- barnets behov av stöd och hjälp akut, inklusive eventuell vård och boende i ett annat hem än det egna
- våldets karaktär och omfattning
- våldets påverkan på barnet och dess relation till föräldrarna
- barnets egen uppfattning av våldet
- vardera föräldrarnas uppfattning om våldets konsekvenser för barnet
- barnets behov av stöd på kort respektive lång sikt
- utreda om någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad, umgänge, förmyndarskap eller målsägandebiträde enligt 5 kap 2 § första stycket socialtjänstförordningen (2001:937)

Riskbedömningar ska göras kontinuerligt vid behov, exempelvis när någon av föräldrarna eller vårdnadshavarna träffar en ny partner, vid tingsrättsdom i vårdnad, boende och umgänge osv. Det finns belägg att våldet kan öka i samband med förändringar i någon av parternas tillvaro (IVO, 2014). Risk och skyddsbedömningen är en viktig del av utredningen (*Se barnet!* SoU 2017:6).

12.3.1 Kontakta Barnahus

Om ärendet rör övergrepp mot barnet, såsom sexuella övergrepp, fysisk eller psykisk misshandel eller om det av andra skäl kan antas uppenbart olämpligt att informera föräldrarna om de uppgifter som inkommit, tas inte kontakt med vårdnadshavarna eller barnet inledningsvis. Den första kontakten tas i dessa ärenden med Barnahus, där man konsulterar kring de inkomna uppgifterna avidentifierat. Personuppgifter får inte lämnas ut i denna konsultation. Samverkan med Barnahus ska stötta socialtjänsten i sin bedömning av huruvida en polisanmälan ska lämnas avseende det brott som är begånget mot barnet. Syftet är att säkerställa barnets bästa och behov av stöd och eventuellt skydd.

12.3.2 Polisanmälan

Efter konsultation på Barnahus (alternativ polis eller åklagare om Barnahus inte är anträffbara), beslutar biträdande enhetschef eller enhetschef om en polisanmälan ska lämnas avseende det brott som barnet utsatts för. I de fall bedömning görs att inte lämna polisanmälan, ska detta dokumenteras och motiveras i akt. I de fall bedömning görs att polisanmälan ska lämnas, fattas beslut angående detta enligt 12 kap 10 § SoL samt 10 kap 21 § OSL. Beslut att inte polisanmäla fattas av enhetschef.

12.4 Barnets röst nödvändig i utredningen

Barn och unga ska i utredningsarbetet lyftas fram som kompetenta subjekt och deras perspektiv i utredningstexter ska synliggöras. Detta innebär att utredningen ska ge barnet möjlighet att berätta vad det har bevittnat och hur det upplevt våldet. Det är också viktigt att noggrant dokumentera vad barnet sagt och vara lyhörd och observera signaler för barn som är rädda eller lojala mot våldsutövaren. Barn som inte berättar något trots

omfattande eller allvarlig information om våld är ett observandum för att barnet inte har tillåtelse att berätta om våldet. Detta är en viktig aspekt vid bedömning av såväl barnets behov som föräldraförmågan hos den som utövar våldet. I vissa situationer kan samtal med utredare få negativa konsekvenser för barnet, det kan bli straffat genom hot eller andra repressalier för att hen har berättat om våldet. Socialnämnden ska då skyndsamt ta ställning om barnet är i behov av akut skydd (Socialstyrelsen, handbok Våld, 2016).

12.5 Våldsutövande föräldrarnas omsorgsförmåga

Barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge (FB 6 kap 2a§). Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall särskilt avseende fästas vid risken att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet förs bort olovligen, hålls kvar eller på något annat sätt riskerar att fara illa. Detta innebär att barnets behov av skydd mot övergrepp och/eller våld i familjen går före behovet av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran (FB 6 kap 1§). Båda föräldrarna har ett ansvar att säkerställa barnets bästa oavsett om man är våldsutövare eller våldsutsatt. Det föreligger dock en skyldighet enligt 5 kap 11 § SoL (3:e st.) att *”särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.”*

Socialstyrelsen (Våld 2016) betonar gällande den våldsutövande föräldrarnas omsorgsförmåga att barn och unga först och främst har behov av skydd. Den våldsutövande föräldern ska motiveras att lämna bostaden. Att fokusera mer på den våldsutövande föräldrarnas föräldraförmåga i barnavårdsutredningar är ett led i att ta till vara barnets eller den unges intresse.

Vid en bedömning av en våldsutövande förälders omsorgsförmåga är följande områden centrala:

- I vilken grad har våldsutövaren utsatt den andra föräldern för fara?
- Hur har eventuellt våld mot barnet sett ut?
- I vilken grad förnekar, minimaliserar eller försvarar våldsutövaren våldet?
- I vilken grad har kontroll och psykisk grymhet riktats mot den utsatte och barnet eller den unge?
- Hur är våldsutövarens inställning till att barnet eller den unge skadas när den andra föräldern utsätts för våld?
- Har våldsutövaren använt barnet eller den unge som vapen mot den andre föräldern och/eller undergrävt den andre föräldrarnas relation med barnet?

(Våldsförebyggande arbete med män, en Kunskapsöversikt, sid 53. SKL)

12.6 Våld som bakgrund till vårdnadskonflikt

När det förekommit våld i nära relation kan det vid separation bli svåra konflikter mellan vårdnadshavare i frågor som rör vårdnad, boende och umgänge. Kvinnor och barn kan utsättas för mer och kraftigare våld i samband med separationen eller efter en

dom. Att ha tillgång till barnet kan vara ett sätt för den våldsutövande föräldern att fortsätta ha kontroll över sin tidigare partner. Barn har rätt att slippa träffa en våldsutövande förälder och det kan aldrig vara till barnets bästa att leva under sådana förhållanden (Socialstyrelsen, våld, 2016, SKL 2013-11-15 och *Se barnet!* SoU 2017:6). Lagstiftningen har skärpts och socialnämnden har fått ett ökat ansvar att följa upp Tingsrättens beslut (Allmänna råd till 6 kap.1 § 2014:4).

12.7 Barn utsatta i delad vårdnad

Om nämnden har vetskap om eller det framkommer information i utredning om att det i ärenden där en vårdnadshavare har umgänge eller växelvis boende med ett barn och det förekommer våld, trakasserier eller kränkningar gentemot den andre parten eller mot barnet kan socialnämnden bli ansvariga att göra en framställan eller ansökan om ändring av vårdnad- boende eller umgänge till domstol (5 kap 2§ första stycket Socialtjänstförordning (2001:937) (SoF). Det kan även komma uppgifter om att barnet far illa hos den andre vårdnadshavaren varför det inte är till barnets bästa att fortsätta vistas där och att umgänge därför inte är lämpligt. Innan nämnden gör en framställan eller ansökan ska den andre vårdnadshavaren motiveras att utnyttja sin talerätt. Kommer detta inte till stånd har nämnden skyldighet att agera enligt socialtjänstförordningen och utnyttja sin talerätt (5 kap 2§ SoF, 6 kap 7§ eller 6 kap 15a § FB).

12.8 Barn används i samarbetssamtal

Kommunen (5 kap. 3 § SoL, 6 kap 18 § FB) ska sörja för att föräldrar genom samtal kan få hjälp att nå enighet i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Tingsrätten kan vid vårdnadstvister uppdra åt socialnämnden att anordna sådana samarbetssamtal i barnets intresse. I Lidingö Stad är det familjebehandlare på enheten resurs och samordning (ROS) som utför samarbetssamtal. Undantag från krav på samarbetssamtal kan göras om det har förekommit våld inom relationen. Samtalsledaren bör i sådana fall överväga om det är lämpligt att påbörja samtal. Socialnämnden kan då underrätta domstolen om att förutsättningar för samarbetssamtal saknas. Redan inledda samtal kan behöva avbrytas om familjebehandlare vid ROS bedömer att den ena förälderns enda syfte med att delta är att komma i kontakt med eller kontrollera den andra (SOSFS 2012:4).

När barn har blivit utsatta för våld, upplevt eller bevittnat våld i familjen finns en stor sannolikhet att deras bästa avgörs i domstol utifrån information lämnad av socialnämnden. Nämnden bär ett ansvar för att både lyfta fram barn som kompetenta subjekt och synliggöra deras röster i utredningstexter (*Vem skyddar mig från våld?* Unicefs rapport 2018, Socialstyrelsen, handbok Våld, 2016 samt <http://mfof.se/>). Våldet får inte förminskas och fokus får inte hamna på föräldrarnas relation.

13. Att utreda våldsutsatta vuxna

Ett professionellt bemötande kännetecknas av respekt för den enskilde samt ett förhållningssätt som möjliggör en fortsatt öppen och förtroendefull relation. När den våldsutsatta söker sig till socialtjänsten måste handläggaren skyndsamt göra en hot- och riskbedömning för att ta ställning till om det finns ett omedelbart behov av skydd.

13.1 Utredning

När en vuxen person utsätts/utsatts för våld i nära relation ska utredning enligt 11 kap 1 § SoL omfatta den enskildes behov av skydd, säkerhet och stöd utifrån våldsutsattheten. Utredningen ska ske skyndsamt och utmynna i en bedömning av behov och eventuella förslag till insatser. Den information som ligger till grund för utredningen inhämtas direkt från den enskilde och från eventuell tidigare dokumentation, strukturerade metoder och bedömningsinstrument. En våldsutsatt ska inte hänvisas till serviceinsatser.

Utredningen gällande våld i nära relation (5 kap SOSFS 2014:4) ska utreda:

- det akuta behovet av stöd och hjälp,
- våldets karaktär och omfattning,
- våldets konsekvenser för den våldsutsatta,
- hur den våldsutsatta hanterar sin situation,
- hur den våldsutsattas nätverk ser ut,
- om den våldsutsatta behöver stöd i sitt föräldraskap, och
- behovet av stöd och hjälp på både kort och lång sikt,

Med akuta behov avses vad som är nödvändigt att tillgodose omgående, t.ex. ett tillfälligt boende eller omedelbara behov av ekonomiskt bistånd (7 kap. SOSFS 2014:). Nämnden kan inte med hänvisning till att en utredning pågår avvakta att vidta nödvändiga åtgärder (IVO, 2014). Om den enskilde behöver någon insats under utredningstiden ska en bedömning av behov göras och beslut fattas. Om uppgifter behöver hämtas in från andra myndigheter eller enskilda ska det finnas samtycke från den berörda personen. Om samtycke inte ges kan detta påverka utredningen varför det är viktigt med tydlig information om vad samtycke innebär och att det kan återtas. Syftet är att motivera personen att lämna samtycke för att säkerställa en fullständig utredning.

13.2 Riskbedömning

Riskbedömningen är en del av utredningen och handlar om att omsorgs- och socialnämnden ska bedöma risken för ytterligare våld via en standardiserad bedömningsmetod (5 kap. 1 § SOSFS 2014:4). Nämnden bör ta del av polisens bedömning av risk samt delge polisen sin riskbedömning (om ej hinder på grund av sekretess enligt OSL). Bedömningen av risk kan snabbt bli inaktuell varför det vid varje ny omständighet är nödvändigt för socialtjänsten att ompröva helhetsbedömningen av den enskildes utsatthet. Det finns belägg att våldet kan öka i samband med förändringar i någon av parternas tillvaro (IVO, 2014).

Inom Lidingö stad är det relationsvåldshandläggarna på enheten beslut LSS och vuxen som genomför och dokumenterar riskbedömningar i relationsvåldsärenden. För att säkerställa att det som framkommit i bedömningen kommer klientens andra handläggare till känna, är relationsvåldshandläggarna även ansvariga att kommunicera det som är relevant i bedömningen och samverka internt med handläggare från andra enheter.

13.3 Bedömningsinstrument

FREDA bedömningsinstrument är en standardiserad metod för arbetet med våld i nära relationer inom socialtjänsten. Bedömningsinstrumentet är utarbetat av Socialstyrelsen och innefattar tre delar:

- *FREDA kortfrågor*: är ett stöd för att identifiera våld.
- *FREDA farlighetsbedömning*: är ett stöd för att bedöma risken för fortsatt hot och våld samt eventuellt behov av skydd.
- *FREDA beskrivning*: är till stöd i utredning för att få en uppfattning om våldets karaktär och omfattning.

Inom Lidingö stad ska alla som arbetar inom omsorgs- och socialförvaltningen ha utbildning och använda sig av FREDA-kortfrågor. Som utredningsansvariga använder relationsvåldshandläggarna bedömningsinstrumentets samtliga delar samt Patriark vid behov.

PATRIARK bedömningsinstrument är en guide, checklista, som ska användas som hjälpmedel vid bedömning av risk för hedersrelaterat våld och förtryck. Syftet är att den ska vara ett hjälpmedel vid professionella bedömningar av risker.

13.4 Förhandsbedömning våldsutövaren

Socialtjänsten får vanligtvis kännedom om att en person utövat våld i nära relation i samband med att den våldsutsatta ansöker om bistånd, att en barnavårdsutredning inleds eller att en polisanmälan inkommer. Socialtjänsten ska då kontakta våldsutövaren och motivera denne att söka hjälp för sitt våldsbeteende samt informera om de möjligheter till stöd och behandling som finns.

En vuxen som misstänks utöva våld mot någon närstående ska få ett gott bemötande och behandlas med respekt mot sin person om denne söker hjälp (Socialstyrelsens handbok, *Våld*, 2016, Prop. 2006/07:38 s 25, prop. 2011/12:4 s 29). Det är viktigt att personer som använder våld hålls ansvariga för sina handlingar, att de tar ansvar för sitt problem och förändrar sitt beteende. Om en vuxen ansöker om stöd för att denne utövar våld och har barn ska en anmälan göras till både mottagningen enheten barn, unga och familjerätt samt till relationsvåldshandläggarna på enheten beslut LSS och vuxen. Den som handlägger ärendet ska vara tydlig med att våld mot annan vuxen person eller mot barn är oacceptabelt men att det finns möjlighet att få stöd och hjälp att ändra sitt beteende. (7 kap. SOSFS 2014:4). Synen på förövaren har förändrats över tid, och påverkas bland annat av vilken förklaringsmodell som används för våldet. Ett sätt att öka förståelsen för vad som skapar våldshandlingar är att kombinera en analys av maskulinitetsnormer, social bakgrund, relationsproblematik och individualpsykologiska förklaringsmodeller (*Förövare*, NCK och *Förändringsarbete med våldsutövande män*, Strategier för kvalitetsutveckling. SKL 2017).

13.5 Dokumentation

En persons berättelse om våld i nära relation är viktig och ska dokumenteras (11 kap. 5 § SoL). Dokumentationen är nödvändig om personen återkommer till socialtjänsten och kan användas som stödbevisning vid en eventuell rättsprocess. Dokumentationen är även för den enskildes rättssäkerhet, för kontinuitet och uppföljning. I 5 kap. 22 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om att dokumentation i verksamhet bedrivs med stöd av SoL, LVU; LVM och LSS, finns rekommendationer om hur dokumentationen bör ske.

13.5.1 *Språkets betydelse*

Våld är en envägshandling, inte en ömsesidig handling. Det är inte något som både våldsverkaren och offret gör. I bemötandet av såväl en våldsutsatt som en våldsutövande person samt i dokumentation är det därför viktigt att tänka på språkets betydelse. Uttryck som ”destruktiv relation”, ”äktenskapsproblem”, ”partnervåld”, ”lägenhetsbråk” ska undvikas. Det ger en skev bild av hur våldet ser ut och lägger ansvar och skuld på den brottsutsatte. Om det finns misstanke om att det förekommer våld eller andra övergrepp i en familj som har en gemensam personakt hos nämnden, bör akten delas så att uppgifter om var och en i familjen dokumenteras i skilda akter (2014:4).

13.5.2 *Sekretess och samtycke*

Alla medarbetare som arbetar inom socialtjänsten omfattas av sekretess. Sekretess gäller för uppgifter om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men (26 kap 1 § OSL). Den enskilde har möjlighet att samtycka till att sekretess som gäller till skydd för denne helt eller delvis efterges (10 kap. 1 §; 12 kap. 2 § OSL). Om den enskilde har lämnat samtycke till att kontakt får tas med andra personer eller myndigheter ska samtycket dokumenteras (SOSFS 2014:5). Om den enskilde återkallar delar av eller hela sitt samtycke ska detta dokumenteras. Det ska tydligt framgå att samtycket har ändrats eller att det inte längre gäller.

Vårdnadshavare har både en rätt och en skyldighet att företräda barnet i personliga angelägenheter (6 kap. 11 § FB), och de har därmed som regel rätt att ta del av uppgifter som rör deras barn via partsinsyn (10 kap. 3 § OSL). Att en utredning inletts kan inte sekretessbeläggas för en vårdnadshavare, men man kan avvakta något med att underrätta vårdnadshavare om att en utredning inletts, om det finns särskilda skäl för detta, t.ex. när vårdnadshavare eller annan familjemedlem är misstänkt för ett övergrepp mot barnet (SOSFS 2014:6). Sekretess gäller därmed uppgifter som är till skydd för barn i förhållande till vårdnadshavaren, om det kan antas att barnet lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren (12 kap. 3 § OSL).

14. Insatser

Socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet (1 kap. 1 § SoL). I ärenden som rör våld mot närstående är det viktigt att

stödet inriktas på att frigöra och utveckla den utsattas egna resurser och erbjuda stöd som tillgodoser den enskildas behov. När det gäller sårbara grupper är det viktigt att insatserna anpassas efter deras specifika behov som individ men även att själva insatserna anpassas utifrån sårbarhet och riskfaktorer.

Våldsutsatta vuxna och barn som utsätts för våld i nära relation ska erbjudas insatser akut och på kort och lång sikt. Socialtjänsten ska ha insatser för att möta de behov av stöd, hjälp och skydd som våldsutsatta och barn har. Även den person som utövar våld mot närstående (SOSFS 2014:4) ska erbjudas insatser. Vid bedömning av insatser ska hänsyn tas till allvarlighetsgrad av våldet, riskbedömningen gällande risken för fortsatt våld samt skyddsbehov hos de våldsutsatta. Denna bedömning avgör vilket stöd som ska erbjudas. Ett riktmärke är att ju högre allvarlighetsgrad våldet haft desto större är risken för fortsatt våld. Fokus på insatserna bör då utgå från säkerhet och skydd.

14.1 Insatser till våldsutsatt

Nämnden bör kunna erbjuda bland annat information och råd, stödsamtal, hjälp till att ordna stadigvarande boende, stöd i föräldraskap samt hjälp i kontakt med frivilligorganisationer, hälso- och sjukvård och andra myndigheter. Syftet med insatser (3 kap. 1 § SoL) är att våldet ska upphöra och att de ska bidra till att stärka den enskilde (2 kap. 1 § och 2 a kap. 1 § SoL, 4 kap. § 1 SoL). Både den utsatta som den våldsutövandes grad av motivation behöver vägas in i bedömningen och beslut av insats.

Det är viktigt att socialtjänsten särskilt uppmärksammar de sårbara grupperna. Nämnden bör för dessa personer, såväl vid planering av verksamheten som i enskilda ärenden, beakta de särskilda behov som den våldsutsatta kan ha (Allmänna råd i 3 kap. SOSFS 2014:4). En våldsutsatt person som omfattas av LSS kan behöva insatser med stöd av både SoL och LSS. Särskilda insatser till den som vårdar en äldre närstående i hemmet kan hjälpa. Hemtjänstinsatser, avlösning, växelvårdsboende/korttidsboende är exempel på insatser som äldreomsorgen kan tillhandahålla så att den som vårdar kan få vila och återhämtning. Biståndshandläggare kan även vara den enskilde behjälplig med att ansöka om god man om den utsätts för ekonomiskt våld av en anhörig och behöver stöd med att sköta sin ekonomi.

14.2 Samordning av insatser

Enligt 3 kap. 5 § SoL ska socialnämndens insatser för den enskilde utformas och genomföras tillsammans med hen och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar. Omsorgs- och socialnämnden ska samverka för att samordna insatserna så att de inte motverkar varandra. Samordningen ska hela tiden ske med beaktande av behovet av trygghet och säkerhet hos våldsutsatta och barn som upplevt våld och om insatser ges till flera i en familj ska samtliga insatser samordnas (SOSFS 2014:4).

15. Tillfälligt boende

15.1 Skyddat boende

När en våldsutsatt person är i *akut* behov av stöd och skydd ska handläggare erbjuda denne en tillfällig placering. I vissa fall är kvinnojour tillräckligt för att garantera skydd. I allvarliga fall bör ett boende med hög säkerhetsgrad vara den mest lämpliga placeringsformen för att säkerställa skyddet. Vid en placering bör handläggaren beakta vilka som ingår i familjen samt att husdjur kan användas i det psykiska våldet mot kvinnan/mannen/barnet om husdjur lämnas kvar i bostaden.

15.2 Barn på skyddat boende

När en våldsutsatt person tar med sig barn till ett skyddat boende eller annat tillfälligt boende har omsorgs- och socialnämnden i allmänhet inte fattat beslut om att placera barnet. Nämnden har ett långtgående utredningsansvar när det gäller barn (Jfr 11 kap. 1 § SoL och 6 kap. 1 § SOSFS 2014:4). Det boende som erbjuds den våldsutsatta bör vara lämpligt för medföljande barn, oavsett ålder och kön (allmänna råd till 7 kap. 2 § SOSFS 2014:4). Om det skyddade boendet tar emot barn, bör det i boendet finnas personal med kunskaper om barns behov (allmänna råd till 7 kap. 2 § SOSFS 2014:4). Barnperspektivet bör beaktas inför och vid en placering (SOU 2017:112). Barnets hemkommun har enligt 10 kap. 24 § skollagen ansvar för att se till att barnet får den skolgång den har rätt till vilket behöver uppmärksammas av socialtjänsten. Ensamma barn i behov av skydd ska placeras i familjehem eller HVB med relevant kompetens. Vid hedersrelaterad problematik ska den unge placeras på boende inriktat på den problematiken.

15.3 Insatser när vårdnadshavare inte är överens

Barn har under vissa omständigheter möjlighet att få tillgång till insatser när vårdnadshavarna inte är överens. Socialutskottet inom omsorgs- och socialförvaltningen har delegation och kan (6 kap. 13 a § FB) besluta att vissa åtgärder vidtas även om den ene vårdnadshavaren inte samtycker och om det krävs med hänsyn till barnets bästa och åtgärden gäller:

- psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)
- behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § SoL
- att utse en kontaktperson eller en kontaktfamilj enligt 3 kap. 6 b § första stycket SoL
- en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 enligt Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS (1993:387)

15.3.1 Kvarsittningsrätt

Den våldsutsatta kan ansöka om kvarsittningsrätt på parets gemensamma lägenhet hos tingsrätten. Beslutet om kvarsittningsrätt gäller från och med tingsrättens beslut till dess att bodelningen är klar. Kvarsittningsrätt bedöms utifrån vilken part som har störst

behov av lägenheten, exempelvis den som har vårdnaden om barnet/barnen eller den som har mest umgänge och därmed behöver bo större.

15.3.2 Stöd angående bostadssökande

Lidingö stad är inte skyldig att ordna stadigvarande boende till kommunens invånare. Omsorgs- och socialförvaltningen bör ändå så långt som det är möjligt hjälpa och stötta den våldsutsatta i bostadssökandet.

15.4 Ekonomiskt bistånd

Omsorgs- och socialnämnden ska ha beredskap att kunna handlägga ett ärende om ekonomiskt bistånd som gäller en våldsutsatt och är akut. Allmänna råd om när våld eller andra övergrepp av eller mot närstående särskilt ska beaktas vid bedömning av ekonomiskt bistånd (SOSFS 2013:1). För att skydda den våldsutsatta ska skilda personakter upprättas när det finns misstanke om våld eller andra övergrepp i en familj (SOSFS 2014:5).

15.5 Insatser till våldsutövaren

Enligt 7 kap 3 § SOSFS 2014:4 bör socialnämnden, med utgångspunkt i barnets behov, kunna erbjuda insatser till våldsutövande föräldrar och andra våldsutövande vuxna som bor tillsammans med barn. Målet med insatserna är att våldet ska upphöra samt att våldsutövaren ska få ökad förståelse för hur våld påverkar barn (5 kap. 1§ SoL). Insatser riktade till våldsutövande vuxna kan vara förebyggande insatser, hjälpåtgärder som motiveras av den aktuella situationen, fortlöpande kontakt för stöd och rådgivning vid problembearbetning och erbjudanden om behandling och vård i olika former. Det är viktigt att insatser till våldsutövare innefattar ett säkerhetsperspektiv när det gäller deras partner och barn (Socialstyrelsens handbok om våld, 2016). Vid behov av insatser riktade till våldsutövare samverkar socialtjänsten även med externa aktörer.

15.5.1 Partnerkontakt

När socialtjänsten arbetar med en persons våldsproblematik ska en partnerkontakt alltid tas med den våldsutsatta för att säkerställa säkerhetsperspektivet. Partnerkontakt innebär att den utsatta får en egen kontaktperson under tiden som den våldsutövande får behandling. Kontaktpersonen ska kunna förmedla viss kontakt om våldsutövarens behandling till partnern samt föra information från den våldsutsatta vidare till den som behandlar våldsutövaren. Partnerkontakt är frivillig för den våldsutsatta, men obligatoriskt för våldsutövaren. Detta för att försäkra sig om att våldet inte fortsätter under behandlingstiden. (Förändringsarbete med våldsutövande män, Strategier för kvalitetsutveckling, Sveriges Kommuner och Landsting sid 40. 2017).

15.6 Våldsutövaren lämnar den gemensamma bostaden

I de fall personerna lever tillsammans ska nämnden arbeta för att den våldsutövande partnern hålls ansvarig för sitt beteende och sina handlingar. Våldsutövaren ska motiveras att lämna det gemensamma boendet så att den våldsutsatta partnern och eventuella barn kan bo kvar. Ur ett barnperspektiv är det bättre att den som utövar våld

lämnar hemmet än att den våldsutsatta och barnen gör det. Barnen behöver då inte ryckas upp ur sin vanliga miljö och kan gå kvar i sin förskola/skola. När det gäller misstänkt våld mot barn ska en särskild skyddsbedömning göras som dokumenteras innan beslut fattas att de kan vara kvar i sin hemmiljö. Den våldsutsatta kan bo kvar i den gemensamma bostaden endast under förutsättning att det inte innebär någon risk för ytterligare våld. En säkerhetsplanering bör genomföras i samråd med polisen i de fall en polisanmälan gjorts. Den enskilde kan hos polisen ansöka om kontaktförbud i den egna bostaden (SOU 2015:69).

16. Insatser till barn och unga

Om ett våldsutsatt barn eller ett barn som upplevt våld behöver stöd och hjälp ska omsorgs- och socialnämnden erbjuda barnet insatser. Dessa ska ske med utgångspunkt från det enskilda barnets behov av skydd, råd, stöd och vård samt behandling enligt 7 kap. 3 § SOSFS 2014:4. Nämnden bör se till att de metoder som används för att ge stöd och hjälp har utformats med utgångspunkt i bästa tillgängliga kunskap (Allmänna råd i 3 kap. SOSFS 2014:4). Barn som utsatts för eller bevittnat våld är ingen enhetlig grupp, och olika barn kan behöva olika insatser. Det är därför viktigt att det finns tillgång till olika former av insatser, så att barnet kan få individuellt och behovsanpassat stöd och hjälp. Insatsen behöver anpassas till bl.a. barnets ålder, erfarenheter och individuella förutsättningar och behov samt våldets karaktär. Behoven av insatser kan också variera över tid. Konsekvenserna av vad barnet varit med om kanske inte visar sig omedelbart, utan först efter en tid.

När det gäller funktionsnedsatta barn, t.ex. barn med somatiska och/eller neuropsykiatriska diagnoser eller barn med annan etnisk bakgrund och hedersrelaterad problematik samt barn i familjer med beroendeproblematik är det viktigt att insatserna anpassas efter deras specifika behov.

16.1 Vikten av samordning

Insatserna ska vidare samordnas så att de inte motverkar varandra (se 3 kap. 9 och 10 §§ SOSFS 2014:4). Socialtjänsten behöver tydligt skilja på barnets och övriga familjemedlemmars behov av insatser. Socialnämnden bör kunna erbjuda barnets föräldrar och andra till barnet närstående råd och stöd samt insatser till våldsutövare utifrån barnets behov (allmänna råd till 7 kap. 3 § SOSFS 2014:4). Om insatser ges till flera i en familj ska insatserna samordnas med beaktande av behovet av trygghet och säkerhet hos våldsutsatta och barn som upplevt våld (se 3 kap. 9 och 10 §§ SOSFS 2014:4). Om det finns flera syskon i en familj, behöver varje barns behov av insatser bedömas individuellt. Om en tidigare våldsutövande förälder flyttar hem igen måste risken för nya våldshandlingar och barnets behov av skydd och andra insatser bedömas (se 6 kap. 1 § SOSFS 2014:4).

16.1.1 Föräldrar och andra till barnet närstående

Alla handläggare i omsorgs- och socialförvaltningen bör erbjuda och motivera barnets föräldrar och andra till barnet närstående att ta emot råd, stöd eller behandling utifrån

barnets behov (Allmänna råd 7 kap. 3 § SOSFS 2014:4). Handläggare ska lämna saklig information om hur barns fysiska och psykiska hälsa kan påverkas av stress och trauman men också om hur trygghet och lugn kan bidra till en läkningsprocess. I barnets nätverk kan det finnas personer av betydelse som kan vara en bra resurs för att stötta barnet (Signs of safety). (Socialstyrelsens handbok våld 2016).

16.1.2 Kontaktperson

Kontaktperson kan vara en lämplig insats på längre sikt för att bryta isolering och beroende när det gäller ungdomar som utsätts för hedersrelaterat förtryck och våld samt kvinnor som är nyanlända till Sverige. Insatsen är möjlig att ge ungdom över 15 år utan vårdnadshavarnas vetskap.

16.2 Samordning av insatser och uppföljning kring barn

I alla insatser ska en genomförandeplan finnas där det framgår vilka insatser som ska ges och vad resultatet av insatserna förväntas bli. För att säkerställa att utsatta barns framtid ska vara trygg och utan våld ska handläggare i alla ärenden som gäller barn beakta ett helhetsperspektiv. Samordningen ska utgå från föräldrarnas förmåga och vilja att skydda sina barn. Om ett barn har behov av insatser från hälso- och sjukvården ska en samordnad individuell plan (SIP) enligt 2 kap 7 § SoL göras tillsammans med barnets vårdnadshavare (även med barn över 15 år), socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

16.3 Uppföljning av insatser

Insatser som ges ska vara av god kvalitet (3 kap. 3 § SoL) och när en beslutad insats (4 kap. 1 § SoL) genomförs i en enskild verksamhet ska detta dokumenteras av ansvarig huvudman (7 kap. 3 § SoL). Genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling som rör enskilda ska dokumenteras (11 kap. 5 § första stycket SoL). Det är viktigt att insatser som ges följs upp för att socialnämnden systematiskt ska kunna undersöka om insatserna leder till förbättringar för den enskilde (5 kap. 23 § SOSFS 2014:5).

17. Uppsökande och förebyggande arbete

Socialnämnden har ett kommunövergripande ansvar för att kunskap om våld i nära relationer sprids till alla kommunens medarbetare och invånare. Detta ska inom Lidingö stad ske genom information på hemsida, material samt utbildning. Arbetet mot våld i nära relationer bygger på följande tre delar:

- Information om vart den som är våldsutsatt kan vända sig för råd och stöd, både hos förvaltningen och externa aktörer, finns tillgängligt och väl spritt i olika forum.
- Inom alla verksamheter som arbetar med människor finns en beredskap att våga se, våga fråga och våga agera när någon är utsatt för våld i nära relation. Handläggare inom Lidingö stads omsorgs- och socialförvaltning frågar som rutin om våld i nära relation.

- Den som är utsatt för våld i nära relation erbjuds ett stöd utifrån sina behov som brottsoffer, inom Lidingö stad eller via kommunens samverkanspartners.

18. Hantering av skyddade personuppgifter

Omsorgs- och socialförvaltningen ska hantera skyddade personuppgifter enligt Skatteverkets rekommendationer. Skyddade personuppgifter är en markering som innebär att en noggrann prövning ska göras innan några uppgifter om personen lämnas ut. Det är viktigt att begränsa antalet handläggare/utförare som känner till uppgifter som är skyddade. De verksamheter som ger insatser ska få kunskap om hur de hanterar skyddade personuppgifter. Det är den som beslutar om insatsen som har ansvar för att utföraren får information om att personen har skyddade personuppgifter och vem/vilka utföraren ska ha kontakt med på omsorgs- och socialförvaltningen. För närvarande kan endast folkbokförda personer (personer med personnummer) få sekretessmarkering.

18.1 Tre nivåer av skyddade personuppgifter

Ansökan om skyddade personuppgifter görs hos Skatteverket och oftast krävs intyg från socialtjänst och/eller polismyndighet som styrker hotbilden. I varje enskilt ärende som rör en person med skyddade personuppgifter är det därför nödvändigt att kartlägga och bedöma hotbilden för att se hur skyddet ska utformas för den enskilde. Det finns tre nivåer av skyddade personuppgifter: sekretessmarkering, skyddad folkbokföring och fingerade personuppgifter (SOSFS 2008:14).

18.1.1 Sekretessmarkering

Sekretessmarkering signalerar att det ska göras en noggrann prövning innan uppgifter om enskild lämnas ut. Det handlar oftast om namn, personnummer och adress. Om sekretessmarkering godkänns är den oftast giltig i ett år med möjlighet till förlängning.

18.1.2 Skyddad folkbokföring

Skyddad folkbokföring (SOU 2015:69) innebär att en person som blir utsatt för brott, förföljelser eller allvarliga trakasserier vid flyttning får vara folkbokförd på den gamla folkbokföringsorten (skyddad folkbokföring). Ansökan sker skriftligen till Skatteverket och kan medges på en annan folkbokföringsort utan att personen flyttar om det ändå kan antas ge tillräckligt skydd. Handläggare kan vara personen behjälplig att bedöma om skyddad folkbokföring behövs som en åtgärd med hänsyn till den enskildes förmåga och förutsättningar att tillgodose behovet av skydd. Skyddad folkbokföring gäller även den utsatta personens medflyttande familj och får begränsas till en viss tid och när det inte längre finns skäl för kvarskrivning ska den upphöra. Skatteverket ska lämna stöd till den som har medgetts skyddad folkbokföring så att skyddet kan upprätthållas.

18.1.3 *Fingerade personuppgifter*

Fingerade personuppgifter innebär att en person får byta identitet genom att använda andra personuppgifter än de verkliga och kan beviljas om den enskilde riskerar att bli utsatt för allvarlig brottslighet mot dennes liv, hälsa eller frihet. Det beviljas inte om behovet kan tillgodoses genom Skyddad folkbokföring eller på annat sätt. Begäran om fingerade personuppgifter görs hos polismyndigheten.

18.1.4 *Lidingö stads rutinskyddade personuppgifter*

I Lidingö stads *Rutin för hantering av skyddade personuppgifter* finns tydlig information om hur hanteringen av personer som har någon form av skyddade personuppgifter ska ske. Rutinen ska användas för att minska risken att sekretessmarkerade personuppgifter lämnas ut oavsiktligt.

19. Källor

I arbetet med att ta fram Lidingö stads *Riktlinjer våld i nära relation* har följande riktlinjer används som förebild och källa. Från vissa riktlinjer har text kopierats och använts direkt då kommunernas riktlinjer utgår från samma lagstiftning och riktlinjer. Samtliga kommuner har tillfrågats och gett sitt tillstånd till detta.

- Danderyds kommun. Riktlinjer för handläggning av ärenden avseende vuxna som utsätts eller utövat våld i nära relationer. Antagen av SN 160407
- Eda kommun. Riktlinje våld i nära relation. Antagen KS 2016-02-09 § 42
- Ekerö. Riktlinjer våld i nära relation. Antagen av SN 2017-02-27
- Knivsta. Våld i nära relation. Mål och riktlinjer för socialnämndens arbete mot våld i nära relation. Antagen av SN 2016-03-01
- Region Gotland. Våld i nära relationer. Riktlinjer vuxna. Antagen av SN 2014-12-04
- Stockholm stads. Våld i nära relation. Riktlinjer för handläggning inom Stockholm stads socialtjänst. Beslutad av KF 2014-03-14
- Vetlanda kommun. Våld i nära relation, riktlinjer för socialförvaltningens arbete i Vetlanda kommun. Antagen av SN 2015-03-18
- Värmdö kommun. Riktlinjer för våld i nära relationer. Beslutad SN 2014-03-25

Övriga källor presenteras i kapitel 4.